

บทปริทัศน์หนังสือ

(Book Review)

Animal Intimacies: Interspecies Relatedness in India's Central Himalayas

Reference:

Radhika Govindran. (2018). Animal Intimacies: Interspecies Relatedness in India's Central Himalayas. The University of Chicago Press.

โดย

ธนวัฒน์ รุ่งเรืองตันติสุข

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

บทนำ

เมื่อกล่าวถึง “สัตว์” แล้ว เรามักนึกถึงอะไร ? คำตอบของคำถามนี้ คงมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับมุมมองของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์แต่ละสายพันธุ์ สัตว์อาจเป็นเพื่อนของมนุษย์ สัตว์อาจเป็นศัตรูของมนุษย์ สัตว์อาจเป็นอาหารของมนุษย์ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม คำตอบเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์อยู่บนพื้นฐานของการแบ่งแยก สัตว์จะเป็นอะไรก็ได้ แต่ต้องเป็นของมนุษย์ เป็นสิ่งมีชีวิตที่มนุษย์สามารถควบคุมจัดการได้ หากไม่สามารถควบคุมจัดการได้ ก็ต้องมีวิธีในการปรับพฤติกรรมหรือขจัดออกไปให้พ้นทาง

กระนั้นก็ตาม หนังสือเรื่อง *Animal Intimacies: Interspecies Relatedness in India's Central Himalayas* (2018) ของ รติกา โกวินดราจัน (Radhika Govindrajan) พบว่า ความสัมพันธ์แบบแบ่งแยกระหว่างมนุษย์กับสัตว์ เป็นฐานคิดแบบสังคมสมัยใหม่ แต่ยังมีสังคมส่วนหนึ่งซึ่งมองว่ามนุษย์กับสัตว์สายพันธุ์ต่าง ๆ เป็นความสัมพันธ์ (Relatedness) ซึ่งพัวพันกันอย่างซับซ้อน (entanglement) เป็นความสัมพันธ์ซึ่งสะท้อนว่าทุกสรรพสิ่งในธรรมชาติ สามารถเป็นผู้กระทำการอันส่งผลต่อการดำรงชีวิตระหว่างกันได้

สาระของหนังสือ

ในหนังสือเรื่อง *Animal Intimacies* นั้น โกวินดราจันได้ลงไปศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์สายพันธุ์ต่าง ๆ ผ่านพื้นที่ของชาวปาฮารี ในเขต Kumaon (รัฐอุตตราขัณฑ์) ซึ่งตั้งอยู่ทางเทือกเขาหิมาลัย ประเทศอินเดีย โดยเธอพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างชาวปาฮารีกับสัตว์สายพันธุ์ต่างๆ มีความเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่น สัตว์หลากหลายสายพันธุ์เหล่านี้ ล้วนมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวปาฮารี แตกต่างจากสังคมสมัยใหม่ที่มองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสัตว์แบบแบ่งแยก สัตว์คือสิ่งมีชีวิตที่มนุษย์ต้องทำการควบคุมหรือขจัดออกไป เพราะสัตว์เป็นธรรมชาติซึ่งมนุษย์ไม่สามารถคาดเดาความรู้สึกนึกคิดได้ ทั้งนี้ โกวินดราจันได้แบ่งการศึกษาเป็น 5 บท (ไม่รวมบทนำ) และมีบทส่งท้าย (Epilogue) ซึ่งยังคงเกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษาในพื้นที่ โดยสาระสังเขปในแต่ละบท มีดังนี้

บท *The Goat Who died for Family: Sacrificial Ethnicity and Kinship* บทนี้กล่าวถึงแพะบูชายัญของชาวปาฮารี ในขณะที่สังคมสมัยใหม่มองว่าการเชือดบูชายัญแพะถือเป็นการทารุณกรรมต่อสัตว์ซึ่งสมควรยกเลิกอย่างเด็ดขาด จนนำมาสู่การวิพากษ์วัฒนธรรมของชาวปาฮารีว่ามีความป่าเถื่อน แต่สำหรับชาวปาฮารีแล้ว การเชือดแพะเพื่อถวายแด่เทพเจ้า แสดงให้เห็นถึงการเสียสละสิ่งที่พวกเขารัก ชาวปาฮารีรักแพะเหล่านี้นมาก กลุ่มผู้หญิงจะให้

ความใส่ใจต่อการเลี้ยงดูแพะตั้งแต่เกิดจนตาย ความใส่ใจนี้นำมาสู่ความรู้สึกผูกพันระหว่างกันจนเสมือนเป็นแม่ลูก

บท *The Cow Herself Has Changed: Hindu Nationalism, Cow Protection, and Bovine Materiality* บทนี้กล่าวถึงการให้คุณค่าต่อวัวในฐานะสัญลักษณ์ของชาวฮินดู วัวคือผู้ผลิตนมเพื่อให้ชาวฮินดูมีร่างกายเติบโตแข็งแรง วัวจึงต้องได้รับการปกป้อง อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาตินิยมฮินดูกับชุมชนปศุสัตว์เกิดขึ้น เมื่อชาวปศุสัตว์มองว่าวัวเจอร์ซี่ของตนซึ่งเป็นวัวสายพันธุ์นำเข้าในสมัยอาณานิคมอังกฤษและรัฐบาลฝ่ายอนุรักษนิยมฮินดู สนับสนุนให้มีการเพิ่มปริมาณน้ำนมเพื่อส่งเสริมธุรกิจนมวัว ไม่ถือเป็นวัวที่มีความศักดิ์สิทธิ์เท่ากับวัวปศุสัตว์ วัวเจอร์ซี่มีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างจากวัวปศุสัตว์ แม้จะสามารถผลิตนมได้มากแต่ก็มีคุณภาพน้อยกว่าทั้งหมดนี้ส่งผลให้วัวเจอร์ซี่ไม่สอดคล้องกับความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของชุมชน จริงอยู่ว่าชาวปศุสัตว์รักวัวเจอร์ซี่ แต่เมื่อกล่าวถึงเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของจิตวิญญาณแล้ว วัวเจอร์ซี่ก็ถูกมองว่าด้อยกว่าวัวปศุสัตว์ การส่งวัวเจอร์ซี่ไปให้คนแล่นเนื้อจึงสามารถเกิดขึ้นได้ นอกจากนั้น สิ่งนี้ยังเป็นเรื่องของชนชั้นตามวรรณะ เพราะถึงที่สุดแล้ว นมของวัวเจอร์ซี่ก็ถูกส่งมาให้ชาวปศุสัตว์ซึ่งมักเป็นกลุ่มคนวรรณะต่ำต็ม ซึ่งยิ่งตอกย้ำถึงความศักดิ์สิทธิ์ที่น้อยลงของวัวเจอร์ซี่

บท *Outsider Monkey, Insider Monkey: On the Politics of Exclusion and Belonging* บทนี้กล่าวถึงการนำลิงจำนวนมากจากในเมืองมาปล่อยทิ้งไว้ในชุมชนปศุสัตว์ เนื่องจากคนเมืองไม่สามารถทนต่อพฤติกรรมของลิงซึ่งยกพวกเข้ามาทำลายทรัพย์สินได้อีกต่อไป แต่การนำลิงจากตัวเมืองเข้ามาในชุมชนปศุสัตว์นั้นเอง กลับส่งผลกระทบต่อการค้าของลิงปศุสัตว์และชุมชน เพราะลิงเหล่านี้สร้างความเสียหายให้แก่ลิงในท้องถิ่นและชาวบ้านอยู่เสมอ ทั้งนี้ ชาวปศุสัตว์เชื่อว่าพวกเขามีความใกล้ชิดกับลิงปศุสัตว์มาช้านานแล้ว

สิ่งมีชีวิตทั้งสองสายพันธุ์นี้จึงต่างรู้จักกัน พึ่งพาอาศัยกัน และไม่ทำร้ายต่อกัน หากเกิดสิ่งที่ผิดแผกไปจากนี้ ชาวปาสารีจะมั่นใจได้ทันทีว่านั่นไม่ใช่สิ่งปาสารี

บท *Pig Gone Wild: Colonialism, Conservation, and the Otherwild* บทนี้กล่าวถึงหมูป่าจากห้องทดลอง ซึ่งหลุดออกมาทำลายทรัพย์สินของชุมชน แต่ทางการกลับห้ามชาวบ้านทำอันตรายเนื่องด้วยเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของชาวบ้าน พวกเขาไม่ได้แยกว่าสัตว์ประเภทใดเป็นสัตว์เลี้ยง สัตว์ประเภทใดเป็นสัตว์ป่า เพราะการเลี้ยงสัตว์เป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติเช่นกัน โกวินดราจันจึงชี้ให้เห็นว่าการจำแนกประเภทของสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่า เป็นมรดกความรู้แบบอาณานิคม ซึ่งแยกวัฒนธรรมของมนุษย์ออกจากธรรมชาติ ป่าในมุมมองและวิถีปฏิบัติของชาวบ้าน เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากความรู้แบบอาณานิคม

บท *The Bear Who Loved a Woman: The Intersection of Queer Desires* บทนี้กล่าวถึงตำนานเรื่องเล่าของชุมชนเกี่ยวกับหมีดำซึ่งลักพาตัวสตรีเพื่อมามีเพศสัมพันธ์ โกวินดราจันได้มองตำนานดังกล่าวในเชิงสัญลักษณ์ มันสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างมนุษย์และสัตว์ ซึ่งในสังคมสมัยใหม่ไม่อาจยอมรับได้หมีดำเป็นสัตว์ทรงเสน่ห์ไปด้วยความกำยำดุร้าย และหิวกระหาย การที่หมีดำมีเพศสัมพันธ์กับสตรี จึงแสดงให้เห็นถึงความสุขทางเพศที่สตรีต้องการได้รับ แต่ไม่เคยได้รับจากสังคมที่มักเอาความต้องการของผู้ชายเป็นศูนย์กลาง ตำนานเรื่องเล่าดังกล่าวจึงอาจฟังดูสมเหตุสมผลสำหรับชุมชน แต่อาจเป็นที่ขบขันสำหรับสังคมสมัยใหม่

บท *Epilogue: Kukur aur bagh* บทนี้เป็นบทสรุปถึงความสัมพันธ์ซึ่งพันกันอย่างซับซ้อนระหว่างสิ่งมีชีวิตทั้งหลายของโลกใบนี้ โดยโกวินดราจันได้ยกตัวอย่างประสบการณ์ในภาคสนามที่เธอพบ นั่นคือการตายของสุนัขที่ถูกเสือดาวไล่ย่ำ เจ้าของสุนัขรู้สึกเศร้าโศกเสียใจมาก แต่เจ้าของสุนัขกลับบอกเธอว่า ตนจะไม่ทำอันตรายต่อเสือดาว เพราะสัตว์เหล่านี้ต่างมีความเชื่อมโยงกันในด้านชีวิตและความตาย ทั้งเสือดาวและสุนัขต่างก็รับรู้ได้ถึง

ความรุนแรงที่เกิดขึ้น มนุษย์จึงไม่สามารถทำอะไรได้หลังจากสุนัขต้องพ่ายแพ้ ต่อชะตาของตนเอง แน่แน่นอนว่าความคิดของเจ้าของสุนัขคนนี้ อาจไม่สามารถ เป็นที่เข้าใจได้ในสังคมสมัยใหม่เช่นกัน

ข้อถกเถียงที่น่าสนใจของหนังสือ

หนังสือ *Animal Intimacies* ของโกวินดราจัน เป็นการวิพากษ์ความคิด ของสังคมสมัยใหม่ซึ่งแยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติ การมองว่าความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับสัตว์มีลักษณะแบ่งแยก มนุษย์สามารถทำให้สัตว์มีความเชื่อเชื่อง (Domesticate) ได้นั้น แตกต่างจากกลุ่มคนในท้องถิ่นหลายแห่ง ซึ่งยังคงให้คุณค่าต่อสัตว์ในฐานะที่มีความสัมพันธ์ต่อการดำรงชีวิตของพวกเขา ทั้งนี้ เมื่อกล่าวถึงคำว่าความสัมพันธ์แล้ว โกวินดราจันยังมักใช้คำว่า Relatedness เพื่อบ่งชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ซึ่งพัวพันกันอย่างซับซ้อน ทั้งนี้ เป็นความสัมพันธ์ที่อาจมองว่ามีความคล้ายเครือญาติ (Kinship) ก็ได้ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าความเป็นเครือญาติ ไม่ได้จำกัดเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับมนุษย์อีกต่อไป

ความสัมพันธ์ซึ่งพัวพันกันอย่างซับซ้อนระหว่างสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งหลาย ในธรรมชาติ ไม่ใช่ข้อเสนอนิยามใหม่ ทิม อิงโกลด์ (Tim Ingold, 2000) กล่าวว่า การแยกมนุษย์ (วัฒนธรรม) ออกจากธรรมชาติ เป็นแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ สมัยใหม่และทฤษฎีวิวัฒนาการ แต่จากการที่เขาลงไปศึกษาวิถีชีวิตของคน พื้นถิ่น กลับทำให้เขาพบว่า การดำรงชีวิต (Livelihood) ของพวกเขา ล้วน สอดคล้องและเชื่อมโยงกับการรับรู้ (Perception) ที่มีต่อสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งอยู่รอบตัวพวกเขา และไม่ใช่แค่มนุษย์เท่านั้น เพราะสรรพสิ่งทั้งหลายที่ไม่ใช่มนุษย์ (Non-human) ก็สามารถรับรู้ได้เช่นกันว่าพวกเขาอยู่ที่ใด กำลัง เผชิญกับอะไร และจะรับมืออย่างไร โดยสรุปแล้ว การดำรงชีวิตของสรรพสิ่ง ทั้งหลายจึงเป็นจังหวะอย่างก้าวที่แยกไม่ออกจากสภาพธรรมชาติที่อยู่แวดล้อม อิงโกลด์เรียกสิ่งนี้ว่านิเวศที่มีความรู้สึก (Sentient ecology)

เช่นเดียวกับ *Animal Intimacies* ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แพะ วัว ลิง หมูป่า หมีดำ เสือดาวและสุนัข ต่างมีความเชื่อมโยงและมีบทบาทกระทำการซึ่งส่งผลต่อการดำรงชีวิตของชาวปาฮารี การเลี้ยงดูและการบูชาัญแพะผูกพันกับเรื่องความรักและความเสียสละ วัวผูกพันกับเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ทางจิตวิญญาณ ลิงผูกพันกับเรื่องการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันภายใต้สภาพแวดล้อมอย่างเดียวกัน หมูป่าผูกพันกับเรื่องการเล่นสัตว์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หมีดำคือสัญลักษณ์แห่งการปลดแอกความสัมพันธ์ทางเพศของมนุษย์ เสือดาวและสุนัขคือการเผชิญหน้าระหว่างกันโดยมีชีวิตเป็นเดิมพัน

อย่างไรก็ตาม ความพัวพันกันระหว่างชาวปาฮารีและสัตว์หลากหลายสายพันธุ์ในธรรมชาติเช่นนี้เอง กลับกลายเป็นความขัดแย้งกับสังคมสมัยใหม่ซึ่งมีมุมมองต่อสัตว์ในทางตรงกันข้าม อย่างน้อยกรณีของตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับหมีดำที่มีเพศสัมพันธ์กับมนุษย์ ก็สะท้อนให้เห็นถึงความพรัมัวในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างสิ่งมีชีวิตทั้งสองสายพันธุ์ ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการเป็นอิสระทางเพศของสตรีท่ามกลางวัฒนธรรมผู้ชายเป็นใหญ่ ซึ่งไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ในสังคมสมัยใหม่ ทั้งนี้ พนา กันธา ได้อธิบายไว้ว่ามุมมองที่สังคมสมัยใหม่มีต่อสัตว์นั้น ได้รับอิทธิพลจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งจัดวางมนุษย์ให้เป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่เหนือสรรพสิ่งทั้งปวงในธรรมชาติ มนุษย์มีศักยภาพล้นหลามที่จะควบคุมความเป็นไปของธรรมชาติรวมถึงสัตว์หลากหลายสายพันธุ์ สัตว์จึงถูกทำให้กลายเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง เป็นทรัพย์สินที่มนุษย์สามารถทำการซื้อขาย ปรับปรุงพฤติกรรม ปรับเปลี่ยนพันธุกรรม เลือกที่จะปกป้องดูแล และเลือกที่จะขจัดออกไปหากเป็นภัยคุกคามการดำรงอยู่ของมนุษย์ (พนา, 2567, น.153-176)¹ จากคำอธิบายของพนา จึงทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ว่าทำไมสังคมสมัยใหม่ถึงพากันประณามการบูชาัญแพะของชาวปาฮารี ถึงแม้ชาวปาฮารีจะมองว่าการบูชาัญแพะเป็นการแสดงออกถึงการเสียสละสิ่งมีชีวิตอันเปรียบเสมือนลูกหลานคนหนึ่งที่พวกเขาใส่ใจเลี้ยงดูมาตั้งแต่เกิดก็ตาม เพราะสำหรับสังคมสมัยใหม่แล้ว แพะเป็นสัตว์ที่มีอารมณ์ความรู้สึกและไม่ได้

มีพฤติกรรมอันเป็นภัยคุกคามต่อมนุษย์ และนั่นจึงเป็นเหตุผลอีกเช่นกันว่าทำไมคนเมืองถึงเลือกที่จะเอาลิงมาปล่อยไว้ในชุมชนป่าฮารี เพราะถึงแม้ลิงจะเป็นสัตว์ที่มีอารมณ์ความรู้สึกเหมือนกับแพะ แต่ลิงเหล่านี้เป็นภัยคุกคามต่อทรัพย์สินและร่างกายของมนุษย์ จึงต้องทำการขจัดออกไป โดยไม่ได้สนใจว่าการนำลิงจากในเมืองมาทิ้งไว้ จะเป็นการก่อกรวนวิชีวิตของเหล่าลิงป่าฮารี และชุมชน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันมาช้านานแล้วหรือไม่²

จะเห็นได้ว่าประเด็นทางจริยธรรมของมนุษย์มีต่อสัตว์ เป็นประเด็นปัญหาใหญ่ระหว่างสังคมสมัยใหม่กับชุมชนพื้นถิ่น การที่สังคมสมัยใหม่มองว่าสัตว์คือสิ่งมีชีวิตที่อยู่ภายใต้การควบคุมของมนุษย์ ส่งผลให้สังคมมองเห็นถึงความสำคัญของการต้องปกป้องสิทธิของสัตว์ (แม้ไม่ใช่สัตว์ทุกสายพันธุ์) เพราะสัตว์ทั้งหลายต่างมีอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดถึงความกลัวและความเจ็บปวด เพียงแต่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้เหมือนมนุษย์ ดังนั้น การฆ่าแพะและการฆ่าวัวของชาวป่าฮารี จึงไม่สามารถเป็นที่ยอมรับได้ ทั้งนี้ การฆ่าวัวเพื่อการบริโภคยังถือเป็นการละเมิดความเชื่อของชาวฮินดูด้วย อย่างไรก็ตาม โกวินดราจันกลับพบว่า ชาวป่าฮารีไม่ได้ละทิ้งเรื่องจริยธรรมที่มีต่อสัตว์ เพราะจริยธรรมของชาวป่าฮารีที่มีต่อสัตว์นั้น สอดคล้องกับความสัมพันธ์ระหว่างความรักและความตายของสรรพสิ่งทั้งหลายในธรรมชาติ ชาวป่าฮารีรักและใส่ใจในการเลี้ยงดูแพะมากเท่ากับที่ทำต่อบุตรหลานของตนเอง การเชือดบูชาัญแพะจึงเป็นพิธีกรรมซึ่งแสดงออกถึงการเสียสละความรักอันนำมาซึ่งความเศร้าโศกเสียใจของชาวป่าฮารี ชาวป่าฮารีรักและใส่ใจในการเลี้ยงดูวัวเจอร์ซีเช่นกัน แต่วัวเจอร์ซีไม่ได้มีลักษณะซึ่งสอดคล้องกับความศักดิ์สิทธิ์ทางจิตวิญญาณ แตกต่างจากวัวป่าฮารีซึ่งสามารถเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมนำพาวิญญาณของผู้เสียชีวิตไปสู่โลกหลังความตายได้ เพราะวัวป่าฮารีอยู่บนภูเขาศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนมาช้านานแล้ว

ลัทธิอาณานิคม (Colonialism) เป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้มุมมองและวิถีปฏิบัติที่มนุษย์มีต่อสัตว์เกิดความขัดแย้งกันระหว่าง

ชาวพื้นถิ่นและสังคมสมัยใหม่ การเข้ามาของประเทศล่าอาณานิคมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 นั้น ได้มาพร้อมกับการสถาปนาความรู้แบบยุโรปซึ่งแบ่งแยกความเป็นสมัยใหม่ออกจากความล้าหลัง (Said, 1979) ในกรณีของสัตว์พื้นถิ่น นักอาณานิคมได้สร้างห้องทดลองสัตว์ป่าหายากขึ้นใกล้ ๆ กับชุมชน เพื่อนำสัตว์เหล่านั้นมาทำการวิจัยอันเป็นประโยชน์ต่อแผนการรักษาหรือปรับปรุงสายพันธุ์ต่อไป ผลการวิจัยทำให้เกิดการจัดจำแนกประเภทของสัตว์ออกเป็นสัตว์เลี้ยงในฐานะที่เป็นทรัพย์สินของมนุษย์กับสัตว์ป่าที่ต้องได้รับการคุ้มครองถือเป็นการแบ่งแยกวัฒนธรรมของมนุษย์ (การเลี้ยงสัตว์) ออกจากธรรมชาติ สัตว์ป่าคือสัตว์ป่า มนุษย์ต้องรักษาระยะห่างเพื่อให้สัตว์ป่าได้รับการคุ้มครอง การแบ่งแยกเช่นนี้ สวนทางกับมุมมองและวิถีปฏิบัติของคนพื้นถิ่นที่มีต่อการเลี้ยงสัตว์ เพราะการเลี้ยงสัตว์ถือเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับธรรมชาติ มันเป็นกระบวนการที่ทำให้สิ่งมีชีวิตทั้งสองสายพันธุ์เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจระหว่างกัน ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นภาพที่กระจ่างชัดขึ้น ดอนนา ฮาราเวย์ (Donna Haraway) ได้ยกตัวอย่างกรณีวิวัฒนาการของสุนัขบ้าน ซึ่งมีที่มาจากสุนัขป่า กล่าวคือ เมื่อสุนัขป่าเดินทางเข้ามาในชุมชนของมนุษย์เพื่อหาซากอาหารกินนั้น สุนัขป่ายังได้เริ่มเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์เพื่อปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับมนุษย์จนกลายเป็นสุนัขบ้าน ในขณะเดียวกัน มนุษย์ก็ได้เริ่มเรียนรู้พฤติกรรมของสุนัขป่าในเรื่องการกำหนดอาณาเขตและการรวมกลุ่มล่าสัตว์ด้วย (ภาคิน, 2561, น.339-340)

สุดท้ายนี้ จะเห็นว่าการวิจัยของโกวินดราจัน ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของฮาราเวย์ ซึ่งว่าด้วยการอยู่ร่วมกันระหว่างสรรพสิ่งต่าง ๆ บนโลกใบนี้ มนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายยังคงต้องพึ่งพาอาศัยกัน การดำรงอยู่ของพวกเขาล้วนเกิดขึ้นจากการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน ถึงแม้พวกเขาอาจเป็นเพื่อนที่ดีหรือเป็นศัตรูระหว่างกันก็ตาม การรู้จักที่จะอยู่ร่วมกันและการกลายเป็นบางสิ่งร่วมกันภายใต้ความเป็นไปของธรรมชาติ จึงถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก (Haraway, 2016) โดยใน

บทสรุปของโกวินดราจัน กรณีที่สุนัขถูกเสือดาวฆ่าตาย และชาวบ้านเลือกที่จะไม่แก้แค้นเพราะเห็นว่ามันเป็นเรื่องความสัมพันธ์ของชีวิตและความตายระหว่างสิ่งมีชีวิตทั้งสองสายพันธุ์นั้น ทำให้เธอสามารถชี้ได้ว่า ถึงที่สุดแล้วการเข้ามาพัวพันกันระหว่างสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ ล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ และสิ่งนี้ก่อให้เกิดความหมายของชีวิตของสรรพสิ่งทั้งปวง การฆ่าแพะไม่ใช่เรื่องของความไร้จริยธรรม หากแต่เป็นเรื่องของความรัก ความเสียสละ และจิตวิญญาณ ในเรื่องจิตวิญญาณนี้ ยังสามารถใช้อธิบายถึงกรณีการจำแนกวัชค์ดีสิทธ์และไม่คัดดีสิทธ์ด้วย ในทางกลับกัน การนำลิงของคนเมืองมาปล่อยทิ้งไว้ให้เป็นภาระต่อชุมชนและลิงในพื้นที่ ตลอดจนการนำหมาป่ามาทำการทดลองแต่ปล่อยปละละเลยให้หลุดเข้ามาทำลายทรัพย์สินของชุมชนนั้น สมควรถูกตั้งคำถามเชิงจริยธรรมกลับบ้างหรือไม่ นอกจากนั้น ถึงแม้ในความเป็นจริงแล้วหมาไม่สามารถมีเพศสัมพันธ์กับมนุษย์ได้ แต่เรื่องนี้ก็สะท้อนให้เห็นว่าความสุขทางเพศ ไม่ใช่เรื่องที่วัฒนธรรมของมนุษย์ (แบบชายเป็นใหญ่) เป็นผู้กำหนดเองเพียงฝ่ายเดียวใช่หรือไม่ โดยสรุปแล้ว สังคมควรหันกลับมาทบทวนเรื่องของมนุษย์กับการเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เพื่อทำความเข้าใจต่อความซับซ้อนของสรรพสิ่งทั้งหลายซึ่งต่างเข้ามาพัวพันกันและกระทำการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่ภูมิทัศน์ของโลก ความเข้าใจนี้ ยังต้องพัฒนาไปสู่การยอมรับที่จะเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันกับสรรพสิ่งเหล่านี้ท่ามกลางความผันผวนของธรรมชาติในปัจจุบัน

สรุป

หนังสือ *Animal Intimacies* ของโกวินดราจัน สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่พัวพันกันอย่างซับซ้อนระหว่างมนุษย์และสัตว์หลากหลายพันธุ์ ทั้งยังส่งผลต่อการดำรงชีวิตต่อกัน หนังสือเล่มนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการทำให้ผู้อ่านมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ซึ่งไม่สามารถแยกขาดออกจากกันได้ สัตว์ไม่ใช่สิ่งมีชีวิตเชื่อง ๆ ที่มนุษย์ต้องควบคุมได้ดังที่สังคมสมัยใหม่เข้าใจอยู่ในทุกวันนี้ มนุษย์ควรเปลี่ยนมุมมองจากสัตว์ในฐานะที่เป็นทรัพย์สินหรือสัตว์ในฐานะที่ต้องถูกควบคุมเพื่อมิให้ทำในสิ่งที่มนุษย์คาดเดาไม่ได้ มาสู่การมองว่าสัตว์เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงอยู่ของมนุษย์ มนุษย์ควรทำความเข้าใจ เรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกัน

แน่นอนว่ายังมีข้อสงสัยเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่ปรากฏในหนังสืออยู่อีกมาก อะไรเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าสัตว์หลากหลายพันธุ์ในปาสทรีคิดเหมือนกับที่ชาวปาสทรีคิด แพะที่กำลังเข้าสู่พิธีบูชาญจะคิดว่าตนได้รับความรักจากชาวปาสทรีจริงหรือไม่ แพะจะรับรู้ถึงความโศกเศร้าของชาวปาสทรีได้จริงหรือไม่ การจัดประเภทของวัวศักดิ์สิทธิ์และวัวไม่ศักดิ์สิทธิ์ ถึงที่สุดแล้วก็เป็นเรื่องที่มนุษย์เป็นคนกำหนดเองหรือไม่ ข้อสงสัยเหล่านี้อาจเกิดขึ้นเพราะอิทธิพลทางความคิดแบบสังคมสมัยใหม่ ซึ่งทำให้มุมมองและวิถีปฏิบัติของชาวพื้นถิ่นกลายเป็นเรื่องยากต่อการทำความเข้าใจก็ได้ อย่างไรก็ตาม การดำรงชีวิตภายใต้การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการยอมรับที่จะอยู่อาศัยกับสรรพสิ่งทั้งหลายบนโลกใบนี้ ก็ถือเป็นสิ่งซึ่งมนุษย์ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ควรปฏิบัติมิใช่หรือ ?

เชิงอรรถ

- ¹ จะเห็นได้ว่า ในกรณีของสังคมไทย แม้แต่สุนัขซึ่งว่ากันว่าเป็นเพื่อนรู้ใจของมนุษย์มากที่สุด ก็สามารถถูกมนุษย์ทำร้ายร่างกายได้หากมันมีท่าที่ไม่เชื่อฟังมนุษย์ หรือหากไม่ทำร้ายร่างกายให้เกิดความเหลาบจำ ก็อาจถูกนำไปบำบัด ขาย หรือปล่อยทิ้ง
- ² ลองเปรียบเทียบกับกรณีฝูงลิงป่วนเมืองลพบุรี ก็น่าจะพอทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ว่าสถานะของลิงเหล่านี้ในสายตาของคนเมือง คืออะไร
- ³ แน่นนอนว่าเป็นเรื่องยากที่มนุษย์จะสามารถปฏิบัติได้ หากมองแบบสังคมสมัยใหม่ การอยู่ร่วมกันเช่นนี้ อาจใช้กับสัตว์บางสายพันธุ์ เพราะเป็นไปได้ยากที่มนุษย์จะสามารถอยู่ร่วมกับสัตว์เช่นหนูท่อ อย่างไรก็ตาม ไม่ควรลืมว่าหนูท่อเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของสัตว์ทดลองทางวิทยาศาสตร์ของมนุษย์เช่นกัน ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าให้มนุษย์หันมารักหนูท่อ หากแต่ลักษณะทางกายภาพและการดำรงชีวิตของหนูท่อ จะทำให้มนุษย์สามารถเรียนรู้ที่จะมีวิธีปฏิบัติในการรักษาระยะห่าง

บรรณานุกรม

- พนา กันธา. (2567). รุปรุนของเส้นขอบ: เจื่อนไขทางจริยศาสตร์ระหว่างสัตว์กับมนุษย์. ใน เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และ พนา กันธา, *โลกหลากหลายพันธุ์ ผัสสะ จริยศาสตร์ และการอยู่ร่วมกัน*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ภาคิน นิมนานรวงศ์. (2561). ดอนนา ฮาราเวย์: วัฒนธรรมชาติกับคำถามว่าด้วยความเป็นมนุษย์. ใน วิศรุต พึ่งสุนทร, *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการบริหารคนนักทฤษฎีมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ร่วมสมัย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Govindarajan, R. (2018). *Animal Intimacies: Interspecies Relatedness in India's Central Himalayas*. The University of Chicago Press.
- Haraway, D. (2016). *Staying with The Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Duke University Press.

Ingold, T. (2000). *The Perception of the Environment: Essays in Livelihood, Dwelling and Skill*. Routledge.

Said, E. (1979). *Orientalism*. Vintage Books.